

Mojca Medvedšek *Raziskovalec mitologij*

Leta 1963 na precej gosto posutem francoskem literarnem nebu, v družbi uveljavljenih sivih eminenc eksistencializma in predstavnikov novega romana, kot so Alain Robbe-Grillet, Michel Butor ali Claude Simon, zasije nova literarna zvezda, dobitnik nagrade Renaudot za roman *Le Procès-verbal*: Jean-Marie Gustave Le Clézio. Čeden, inteligenčen, fotogeničen triindvajsetletnik, s hladnim modrookim pogledom, tako rekoč prek noči pritegne pozornost medijev, njegove slike napolnijo revije in časopise. Njegova zgodba je že od vsega začetka zgodba o *zlatem dečku*. (Maturira pri sedemnajstih letih, se vpiše na fakulteto, vendar ga že po nekaj mesecih zaradi neprimerne obnašanja pošljejo nazaj v gimnazijo.) In zgodba o uspehu. Uvršča se med tiste maloštevilne francoske pisatelje, ki so v osrednjo pariško orbito prodrli iz province in v provinci tudi ostali. Le Clézio, v nasprotju z večino svojih pisateljskih kolegov, v Parizu, francoski pisateljski prestolnici šestdesetih let, ni poskušal zavzeti nobene izmed literarnih kavarn. Zadovoljil se je s plažami in kavarnami v Nici. V intervjujih izvemo, da se je v Londonu pri dvajsetih poročil z deklico poljskega rodu, da je diplomirani filolog, da ima dve leti staro hčerkico. Takšnega ga v poznih šestdesetih sreča tudi Gombrowicz, ki se na zadnjih straneh svojega *Dnevnika* ne more prav odločiti, koliko bosta idilično življenje v Nici, ki vključuje lepo ženo in dober avto, ter apolonski videz zastrepila sicer resnega in zbranega mladega prihodnjega Camusa, ki v romanih koplje po realnostih, na prvi pogled oddaljenih od njegovega rajskega življenja: mračnjaškosti, osamljenosti, smrti.

Njegov nagrajeni prvenec govori prav o teh. Glavni junak,

Adam Pollo, živi v baraki, s pogledom na morje, posveča se branju. Njegova edina komunikacija s svetom je pogled; opazuje ljudi, ki hodijo na plažo, in živali, ki se potikajo po bližnji okolici. Živi odtujen od sveta, v spoznanju, da mu prav nič ne pripada. Ne pes, ne miši v njegovi leseni hiši, ne ženske. Strah pred ljudmi in strah živeti v svetu predmetov, ki mu ne bodo nikoli pripadali, ga pustita na robu sveta, v življenje ga ne potegne niti skrivnostna ženska. V končnem prologu, napisanem kot poročilo o obsodbi, izvemo, da je glavni junak paranoičen bolnik psihiatrične klinike.

Roman *Vesoljni potop* (Le Déluge, 1966; prev. Marjeta Novak, 1981) o tesnobnem občutku osamljenosti in nemoči govori prek junakinje, v kateri lahko prepoznamo Adamovo duhovno sestro. Z vprašanjem samote in osamljenosti se Le Clézio sistematično ukvarja tudi med študijem, ko si za temo izbere *Osamljenost v delu Henrija Michauxa*. Drugi avtor, ki ga zanima zaradi popolnoma nasprotnega literarnega univerzuma, je pesnik, grof Lautréamont (1846–1870), ki so ga zaradi delirijev, sanjskega in fantastičnega sveta slavili predvsem francoski nadrealisti.

Svoj vojaški rok odsluži v Bangkoku, potem pa ga, zaradi časopisnih člankov, v katerih obsodi napol legalno otroško prostitucijo na Tajskem, pošljejo v Mehiko. Odkritje te dežele v poznih šestdesetih letih temeljito spremeni njegov literarni zemljevid. Tam po svojih lastnih besedah doživi pravi fizični šok. Popolnoma se posveti raziskovanju preživelih indijanskih skupnosti na robu civilizacije, čeprav se mu zdi razkrivanje njihovih skrivnosti nesramna poteza, skrunjenje, ki so ga sposobni civilizirani intelektualci. V začetku sedemdesetih preživi nekaj let v plemenu panamskih Indijancev. Potem se vrne v Mehiko in naslednjih dvanajst let preživi med Albuquerqueom v ameriški zvezni državi Nova Mehika, Michoacánom v Mehiki, Nico in Parizom. Prebira in študira stare Kronike in Kodekse, prevaja indijanske mitološke tekste ter v Franciji zagovarja doktorat iz zgodovine Michoacána in mitologije ameriških Indijancev. Njegova domovina ga kljub številnim knjižnim objavam nekoliko pozabi, znanstvena javnost pa dvomi o njegovi kompe-

tentnosti na etnološko-zgodovinskem področju. Mehiški kulturi in zgodovini je posvetil številne eseje, med pomembnejšimi omenimo delo *Mehiške sanje* (Le Rêve mexicain, 1988), v katerem si zastavlja eno ključnih vprašanj napredka človeške civilizacije; kakšen bi bil danes svet, ko ne bi bili skoraj popolnoma uničili indijanskih ljudstev, ko bi bili znali ohraniti magijo in svetlobo starodavnih kultur. Napiše tudi odlično biografijo o enem najbolj razvpitih umetniških parov iz prve polovice dvajsetega stoletja, Fridi Kahlo in Diegu Riveri (Diego et Frida, 1993). Presenetljivo ljubezensko zgodbo med *golobico in slonom*, polno patetičnih razhajanj in vnovičnih združitev, razpeto med bolečino, ljubeznijo in umetnostjo, postavi v zelo jasen zgodovinski okvir in slikovito oriše živahno mehiško intelektualno življenje tridesetih in štiridesetih let.

Tako postane prebivalec sveta, nomad, ki sledi klicu starodavnih civilizacij in prisluhne njihovim modrostim, eden redkih francoskih pripovednikov, ki tako kot plemenski pripovedovalci zgodb niza zgodbe o modernih mitih, o produktih zahodne civilizacije; mestih, cestah, obcestnih postajah, barakarskih naseljih, emigrantih. Njegovo pisanje je tesno povezano z risanjem. *Risati z besedami* je eno njegovih osnovnih načel; dolgo opazovati, potem pa z besedami naslikati to, kar čutimo. Poslušati zna skrivnostne glasove, išče pozabljeno izročilo, razbija čas. Ni sanjač, temveč občutljiv raziskovalec. V pripovedništvo pripelje tisto poezijo, magijo in skrivnostnost, ki tu in tam v francoski literaturi sramežljivo vznikne, ki pa jo je Francozom v povojnem obdobju precej požrla njihova pragmatična filozofska tradicija.

Pomembna stilistična značilnost njegove proze je izrazita ritmična struktura besedila, ki včasih s pomenskimi, drugič spet z glasovnimi premori ustvarja napetost v miselnih lokih in po besedah pisatelja skuša posnemati gibanje osnovnih elementov: vetra, vode, ognja in zemlje.

Meje njegovega sveta so le jezikovne, svobodno se giblje znotraj dežele, ki ji pripada, in občutek imamo, da v resnici obstaja le v jeziku. Nikoli ni bil mnenja, da je pripadnost narodu tisti

dejavnik, ki te najbolj zaznamuje. Prva neprijetna izkušnja, povezana s pripadnostjo narodu, se mu je zgodila, ko se je kot prostovoljec med alžirsko vojno (1958) prijavil v vojski. Premislil si je, ker je častnik od njega zahteval, naj se odreče dvojnemu francosko-angleškemu državljanstvu. Zgodba o njegovih koreninah je namreč zapletena. Njegovi predniki so bretonskega rodu in so na otok Mavricij (vzhodno od Madagaskarja) pribežali med francosko revolucijo. Ker so v obdobju Napoleona otok kolonizirali Angleži, so morali prebivalci zapriseči angleškemu kralju ali pa oditi. Njegova družina je tako postala angleška.

Svoje korenine in avanture svojega deda obudi v *Iskalcu zlata* (Chercheur d'or, 1985), romanu, v katerem mladi Alexis življenje posveti iskanju bogatega zaklada, ki naj bi bil zakopan na otoku Rodrigues (v bližini otoka Mavricija). Čas odraščanja je eden njegovih najljubših motivov in rad ga vključuje v vse svoje knjige. Kljub številnim eksotičnim krajem, ki so bleščeč, a nevsiljiv okras romanov Le Clézioja, pa ta ni eden tistih avtorjev, ki bi želeli prodajati v današnjem času tako zaželeno eksotiko. Oddaljeni, malone sanjski kraji njegovih romanov so ne le priročno bralčevo in pisateljsko pribežališče, kjer bi se prepuščali sanjarjenju, temveč skrivnostna in hkrati kruta realnost sveta, katerega starodavne tradicije ponujajo možnost preživetja. Nekako ostaja v liniji bogate »orientalske« francoske tradicije, a se ji prav zaradi svojih nenehnih primerjav starodavnih kultur z moderno civilizacijo izvija. Spomnimo se, da se je devetnajsto stoletje v Franciji napajalo najprej na Bližnjem vzhodu – potovanja v Turčijo, Egipt, Svete dežele, Maroko in Alžirijo so bila tako rekoč del splošne izobrazbe, orientalska moda je dovoljevala, da so salone krasile slike z motivi dehtečih kopalk v turški kopeli. Pesniki so na Vzhod hodili po navdih ali pa so tja bežali v prostovoljno izgnanstvo. Ob koncu stoletja so bili modni še oddaljenejši kraji: Karibsko otočje, tihomorski otoki, Tahiti, Daljni vzhod, Afrika, francoske kolonije v zadnjih izdihljajih, in tudi ta potovanja so začinila francosko umetnost na prelomu stoletij. Tako je ostalo še dandanes – če prelistamo najuspešnejša in najboljša dela

frankofone literature v osemdesetih in devetdesetih letih, kaj kmalu ugotovimo, da pisatelji po večini prihajajo iz arabsko-afriškega sveta. In če se še malo ozremo po knjigarni, opazimo, da so v zadnjem času najbolj prevajani avtorji Južne in Srednje Amerike.

Le Clézio med celinami pluje že nekaj desetletij, ne glede na modne muhe sonarodnjakov. Po mehiškem obdobju ga je začela zanimati puščava, najprej predvsem zato, ker od tam prihaja njegova druga in zdajšnja žena – Jemia, ki jo je spoznal v Mehiki. Njeni predniki so bili Tuaregi, nomadsko puščavsko pleme, »modri možje«, oviti v indigo modra oblačila, ki na koži puščajo modre ódtise. Puščava je zanj najprej skrivnosten in mitski kraj, o katerem mu pripovedujejo drugi, o njej bere v knjigah Charlesa de Faucaulda, molčeča, skrivnostna planjava, ki je spremenila in navdušila toliko ljudi. Le Clézio ne gre v puščavo zato, da bi se prepuščal melanholiji in hrepenenju, ampak skuša dognati njene zakonitosti in v njej najti življenje. Leta 1980 izda roman z naslovom *Puščava* (*Désert*, 1980), po dveh desetletjih spet nagrajen – zanj zdaj dokončno uveljavljeni pisatelj prejme nagrado *Paul Morand*, ki jo podeljuje francoska Akademija.

Roman je oblikovno in vsebinsko razdeljen na dva dela: del romana že na prvi pogled teče kot kakšna arabska pesnitev v prozi, ožji trakovi besedila nam pripovedujejo zgodbo o puščavskih nomadih, Tuaregih, »modrih možeh«, ki s šejkom na čelu potujejo po puščavi. Predstavljajo civilizacijo nekoliko pozabljenega sveta, čistosti, nedotaknjenosti; očitno nasprotje krutosti kolonizatorjev, ki v svet vnašajo razdor, bedo, smrt in nasilje. Med prvim prizorom, ko se pojavijo, in zadnjim, ko po neenakovredni bitki s kristjani v tišini pokopavajo padla trupla in neslišno izginejo, kot so prišli, je v drugo časovno dimenzijo vpeta zgodba o Lalli, puščavski deklici. Mladost je preživela v enem izmed puščavskih zaselkov ob vzrediteljici Aammi in starem modrecu Namanu, ki zna pripovedovati o vseh mestih tega sveta. Zaljubi se v Hartanija, mutastega pastirja, potem pa v strahu, da je ne bi poročili s človekom, ki ga ne ljubi, pobegne v Francijo. Tam izkusi bedo priseljencev, nasilje obljubljenе dežele,

namesto belega Marseilla iz Namanovih zgodb naleti na surovo mestno sivino. Noseča se vrne in na obrobju puščavskega zaselka sama, tako kot njene prednice, spravi na svet potomca skrivnostnega pastirja. V zgodbi o ljudeh puščave jo še enkrat najdemo na koncu knjige, zdaj starko, v plemenu svojih prednikov, »modrih mož«, ko s šejkom, ostarelim vodjem plemena, ostane ob njegovi smrtni postelji.

Puščava je ne le roman o dveh civilizacijah, o krutosti, nečloveškosti in neciviliziranosti zahodnega sveta, ampak tudi prisposoba brezčasnega kraja, v katerem ne vladajo ne človek, ne njegovi zakoni, ne čas; edina, od ljudi nekoliko pozabljena dežela svobode, v kateri preživijo le najmočnejši, kraj čistosti, možnosti vrnitve h koreninam, kraj vnovičnega rojstva življenja.

Le Clézio se v puščavo vrne še enkrat, tokrat s svojo ženo, ki gre v maroško puščavo La Saguia el Hamra iskat svoje prednike. In to v pravem pomenu besede; ker je Jemijina mama najstarejša hči preroka, ji to omogoči, da kljub popolnoma pretrganim vezem zelo natančno izve, od kod in kdaj prihaja njena družina – njeno družinsko drevo je moč rekonstruirati vse do leta 620. Rezultat tega tristo kilometrov dolgega romanja je slikovit potopis, ki sta ga napisala skupaj: *Ljudje oblakov* (*Gens des nuages*, 1997). V njem literarna, mitska dežela doživi svojo živo upodobitev.

J. M. G. Le Clézio je še vedno eden najplodovitejših pisateljev devetdesetih let. V svoji pisateljski karieri je izdal približno trideset knjig: romanov, esejev in novel ter zelo veliko člankov, komentarjev in refleksij. V slovenskem jeziku lahko poleg že prej omenjenega *Vesoljnega potopa* beremo tudi zbirko novel *Mondo in druge zgodbe* (*Mondo et autres histoires*, 1978, prev. Aleš Berger). Novela je v Franciji precej manj razširjen in priljubljen žanr kot v anglosaških deželah, pa vendar se Le Clézio k tej obliki literature še večkrat zateče; *Patrulja in druge novice* (*La Ronde et autres faits divers*, 1982) je zbirka enajstih zgodb iz emigrantskih predmestij velemest, *Pomlad in drugi letni časi* (*Printemps et autres saisons*, 1989), iz katere smo izbrali zgodbo *Čas ne mineva*, pa nekoliko

zmehčana, nostalgična zbirka petih zgodb, o petih letnih časih in petih ženskah. V zgodbo se vselej vpletejo kot privid, oddaljene sanje, spomin. Med iskanjem in pripadnostjo, med pozabo in spominom, v želji po boljšem življenju prihajajo in nepričakovano izginejo iz krajev, kjer se čas ne ustavi.

13. aprila 1999 je J. M. G. Le Clézio dopolnil devetinpetdeset let. Njegov modrooki pogled je postal mehkejši, v njegovih potezah je še vedno opaziti sledove izklesane, apolonske lepote in treba je priznati, da je za svoja leta še vedno zelo postaven, predvsem pa dejaven in živahen moški. Z Jemio živita odmaknjeno življenje med Nico in Novo Mehiko. Gombrowizcev pomislek glede njegove prihodnosti se ni uresničil. Le Clézio je ohranil trezno glavo, ostal zvest načelom, ki jih je polagal v knjige, in odprt za nova spoznanja in stare resnice ljudstev, od katerih se je bil pripravljen učiti. Ohranil je iskrenost in mladostno radovednost, predvsem pa ponižnost pred stvarmi, ki so večje od njega.

LETA 1965. FOTO HENRI CARTIER-BRESSON